

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1994 m. gegužės mėn. 14 d. / May 14, 1994

Nr. 94(19)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Dėmėtas „aukso amžius“

Natūralu, kad įvairios generacijos pačios gina savo nusiteikimus, madas, didžiujasi nuveiktais darbais ir palankiai lygina savąjį laikotarpį su kitais laikais. Mąstyti, kad Arvydas Juozaitis, apskelbęs pastaruosius dešimtmečius (*Respublika* 1994.1.7-11) „aukso amžiumi“ kai kuriuose Lietuvos kultūrinuose baruose, norėjo atremti to laikotarpio dažną nužeminimą. Kadangi jis ne vienas taip galvojo, tai verta pasižūrėti, kad ir iš tolo, į jo tvirtinimą, jog okupacijos sąlygomis brendo savarankiška lietuviška dvasia: „Tą dvasią galima pavadinti tautos „aukso amžiumi““.

Psichologiškai suprantamas noras turėti savo generacijos identitetą ir juo didžiūti. Su panašiais straipsniais, matyt, prasidėjo to laikotarpio pagražinimas. Arvydo Juozaitis žvilgsnis tačia į tų laikų kultūrinį gyvenimą, išskiriant viską kitą, atrodo neloģiškas. Tuo labiau, kad jis kalba apie kultūrinę veiklą, o ne apie tos veiklos rezultatus. Apie kultūros namus, apie gerai išlaikytus kultūrinius, apie galimybę sėdėti ir galvoti apie kultūrą. Subjektivumas susiaurina žvilgsnio akiratį ir dažnai pateikiamas vaizdas pasirodo kitoms neįtikinantis. Pervertinimas savų darbų, tiksliau paskius, veiklos, iškeliant ją iki unikalumo, dažnai atskleidžia mūsų egocentrizmą.

Pripažinkime, kad net ir tokio mis sunkiomis sąlygomis daug buvo pasiekta liuanistikoje ir tautotyroje. Tačiau minėti savarankiškos lietuvių dvasios augimą tų laikų priespaudoje, užmirštant partizanų ir disidentus, atrodo nesąžininga. Išjungti tarpkarinės lietuvių kultūros palikimą, gyvą ir sovietmečiui, negražų ir neteislingą.

Matyt, Arvydas Juozaitis nėra gerai susipažinęs su prieškarine Lietuva, nes teigia, jog buvusi inteligenti opozicija tautininkų režimui nesibaigė sėkmingai. Toks interpretavimas gal galiotų politinei opozicijai ir aplamai visai tautai, tada gal net pasime tusiai ateinančių nelaimių aki vaizdoje. Bet kultūriniame gyvenime, atvirkščiai, ir kairieji, ir ypač katalikai rodė itin tvirtą ir vaisingą gyvavimą. Jis buvo skurdžiai pradėtas, bet per trumpą dvidešimtmetį buvo labai daug pasiekta.

Galime įvairiai vertinti pastarųjų dešimtmečių nuopelnus lietuvių, bet neturėtume

pusės, ir valdžios išlaikytos kultūrinės bei mokslinės veiklos, iš kitos. Turime pagyvoti, kiek publika ėjo matyti ir klausyti tautinio ir politinio šnibždėjimo bei simbolizmo, o kiek ji norėjo stebėti kultūrinius darbus.

Neįtikinančiai skamba Arvydo Juozaitis teiginys, kad „Esama tokio švento dėsno: sotusis nekuri...“ Tiek Byron'as, tiek Puškin'as, tiek Michelangelo gerai gyveno ir sukūrė šedevrus. Antra vertus, tarybinės rašytojų sąjungos nariai, anais laikais gerai gyvendami, retą šedevrą yra sukūrę. Paminimas kūrėjo sunkaus gyvenimo kažkaip nesiderina su „aukso amžiumi“, nes Sovietijoje, pagal pirmąją ir baime palaikomą ideologiją, kultūrininkai turėjo tarnauti partijai ir tokie buvo gerai išlaikomi. Net ir kai kurie tų, kurie lietuvių bei pasitarnavo. Jie, įskaitant sportininkus, tarnavo kaip kokie Kremliaus imperijos liaudies žaidimams paruošti gladiatoriai. Garbė tiems jų, kurie lietuvių puoselėjo ir tokiomis sąlygomis. Iš kur tačia sportininkai ir kultūrininkai gavo tą savarankišką lietuvišką dvasią pakilti iš politinės tarnaitės rolės, Arvydas Juozaitis įtikinančiai nepaaiškina.

Priešingai Arvydo Juozaitis pastarųjų dešimtmečių išskėlimui, yra nemažai žmonių, kurie beveik nieko pozityvaus nemato tame laikotarpyje. Yra kitų, kurie buvusiems komunistams ar jiems dirbusiems nuolat primena ir tą tamsiąją „aukso amžiaus“ medalio pusę. Pavyzdžiui, Kazys Saja (*Lietuvos aidas* 1994.3.16), reagudamas į Česlovo Juršėno teiginį, kad lietuvių komunistai išgrindė kelius Lietuvos laisvei ir nepriklausomybei, ironiškai atkerta: „Ne tie, kurie tą kelią nuklojo tremtyje, lageriuose ir saugumo rūmuose, o tie, kurie juos įdavinėjo, kurie trėmė, kankino ir tardė“. Kitur Ona Voverienė (*Draugas* 1994.4.08) jau mato pradžią „mitų ir legendų kūrimo“: „Vienas populiariausių mitų šiandien – apie buvusių komunistų, dabar persivardijusių partiečių nuopelnus Lietuvai, jų taikingumą ir labdarumą“.

Jau 1991 metais Albertas Zalatorius (*Lituanus* 1992 Nr. 4) pažymėjo, jog jis kartais pagyvoja, kas geriau, ar kada kultūrininkas gyvena priespaudoje, ar tada, kada yra visiškai laisvė ir visuomenė jį ignoruoja. Pagal jį, net ir tie didieji inspiracijos šaltiniai Tėvynė ir Dievas nebesužadina kūrybingumo. Tie, kurie ilgus metus gavo kūrybinės energijos iš protesto ar iš kritiško nusi teikimo, to jau nebeturi. Kiti gėdosi savo ankstyvesnio dalyvavimo kultūrinėje veikloje, vykdyto iš ideologinio įsitikinimo ar dėl noro pakilti karjerėje. Kiti būna labai įsitraukę į Atgimimo laikotarpio politiką ir grįžti į kūrybą yra sunku. Lengviau jausnėi kartai, kuri politiniame gyvenime mažiau dalyvavo.

Mūsų istorija ir jos veikėjai

Prano Zundės knyga „Kazys Bizauskas“

JUOZAS MEŠKAUSKAS

Knygos pratarmėje paprastai randi lyg ir knygos planą, apibėrimą, kas bus rašoma. Čia autorius Pranas Zundė Kazio Bizausko draugo, žodžiais: „Jo asmuo buvo sutapęs ne vien tik su valstybininko bei diplomato veikla, bet ir su plačiu bei giliu visuomeniniu, tautiniu ir kultūriniu gyvenimu. Jis buvo darbštumo simbolis. Jo veržlumas, ypač pačioje jaunystėje, planų platumas, įvairumas, mokėjimas prieiti prie žmonių masės ir įgyti pasitikėjimą, darė jį retų sugebėjimų žmogumi. Jis buvo ramaus būdo, šaltai galvojantis, santūrus ir visame kame saikingas. Ir dar svarbi ypatybė – gili meilė Lietuvai, tėvų kraštui, ir jos žmonėms, meilė visam, kas lietuviška, katalikiška, buvo jo viso gyvenimo nuo pat jaunystės kelrodis ir jo turinys“.

Pats autorius Pranas Zundė pratarmėje Kazį Bizauską mini kaip Vasario Šešioliktosios akto signatarą, švietimo ministrą, diplomata, didelių nuopelnų vyrą, palikusių ryškius savo pėdsakus lietuvių tautos ir valstybės istorijoje.

Imdamas knygą *Kazys Bizauskas* į rankas, manai, kad čia bus rašoma tik apie Kazį Bizauską, kas jis buvo, ką jis darė ir panašiai. Pasirodo, kad ne taip. Ši knyga yra lietuvių tautos, Lietuvos valstybės daigu, kūrimosi ir

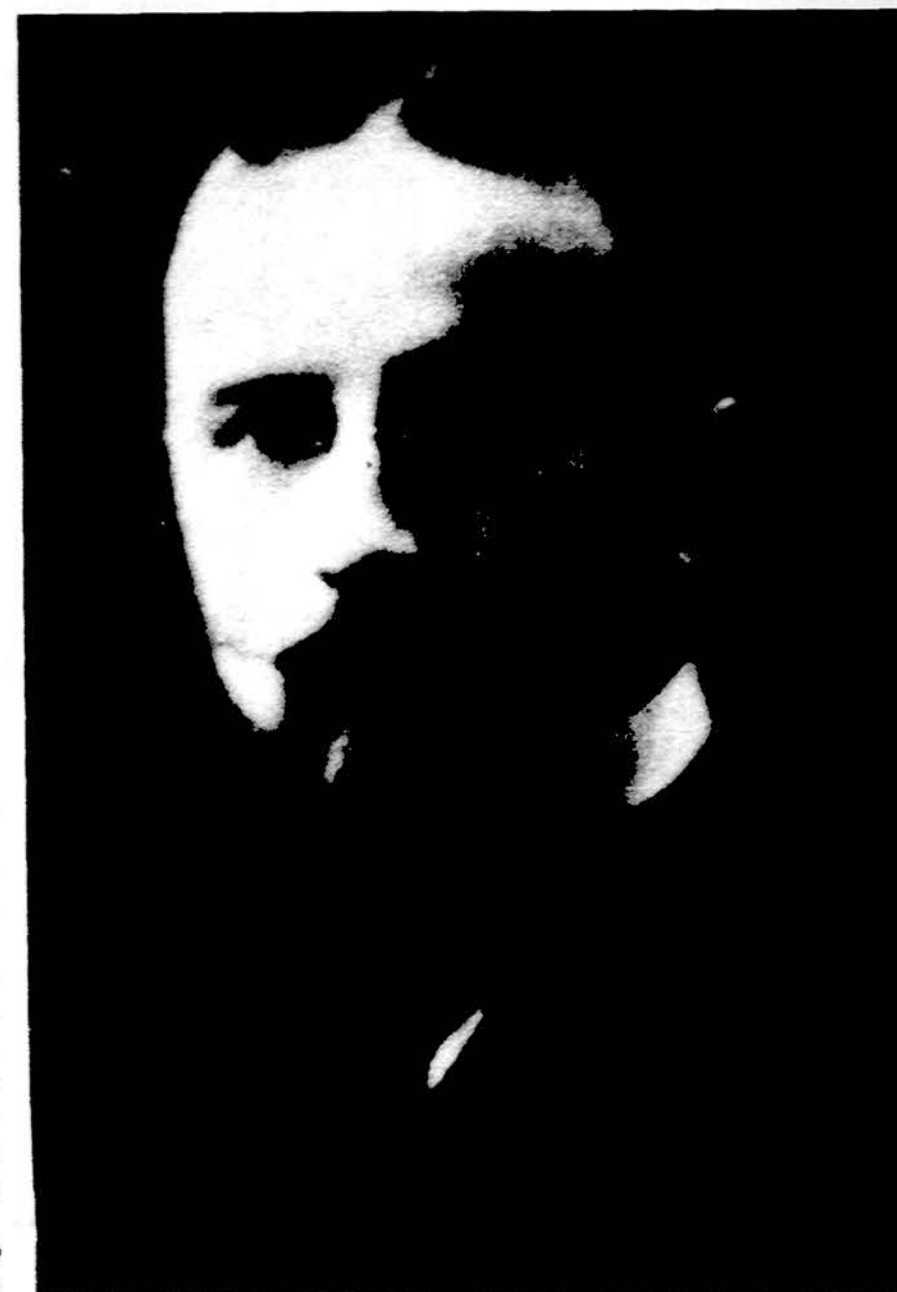
vystymosi istorija. Kazys Bizauskas yra vienas iš visų tos istorijos dalyvių.

Šioje knygoje randi ateitininkijos gimimo ir tolesnio jos vystymosi istoriją, krikščionių demokratų partijos istoriją, Lietuvos Tarybos ir Steigiamojo Seimo bei tų organizacijų veiklos istoriją.

1904 metais atgavus spaudą ir pradėjus leisti laikraščius, mokyklose viešai ar slapta pradėjo steigtis tautinės kuopelės. Pranas Zundė rašo, jog viena iš pirmųjų katalikiško jaunimo kuopelių buvo įsteigta Kazio Bizausko Mintaujos gimnazijoje ir 1908 metais tokia kuopelė Leono Bistro buvo įsteigta Liepojos gimnazijoje. Kaune pirmoji lietuvių moksleivių kuopelė įsteigta 1908 metais ir jos pirmininku buvo M. Nasvytis. 1910 metais ji suskilo pusiau: i ateitininkų ir aušrininkų. Kazys Bizauskas tokią katalikiško jaunimo kuopelę įsteigė 1908 metais Vilniuje.

Kaune katalikiško jaunimo tarpe kilo mintis leisti ranka rašytą laikraštėlį. Jo leidejas, redaktorius ir spausdavininkas buvo Kazys Bizauskas. Laikraštėlis buvo pavadintas *Ateitimi* (ši pavadinimą davė taip pat Bizauskas). Pirmasis numeris išėjo 1910 metų rugsėjo mėnesį. Yra siūlymu šią datą laikyti oficialia ateitininkijos pradžia.

Toliau Pranas Zundė labai gražiai ir detalai aprašo ateiti-

Kazys Bizauskas (1893-1941)

ninkų organizacijos veiklą, pažymi jos veikėjus – Kazį Bizauską, Praną Dovydatį, kun. Povilą Dogelį, Aleksandrą Dambauską-Jakštą, Eliziejų Draugelį, Edvardą Turauską ir kitus.

Smulkiai aprašomi Pirmojo pasaulinio karo metu vokiečių okupuotos Lietuvos vargai, Kazio

Bizausko veikla tuo metu, jo mokytojavimas Panevėžyje. Padedamas kun. J. Stakausko ir kun. J. Macijausko, jis įkuria rauską-Jakštą, Eliziejų Draugelį, Edvardą Turauską ir kitus.

Smulkiai aprašomi Pirmojo pasaulinio karo metu vokiečių okupuotos Lietuvos vargai, Kazio

tinės ideologijos kalėjimo. Kova prieš sovietinę ideologiją buvo laipsniška ir vyko įvairiais frontais“.

Amerikos poetas Walt Whitman yra pasakęs, kad turėti iškilus klausytojus, reikia turėti ir kada jie sugrįš? Norisi matyti nuosakių pasisakymų, mažiau niekinimo, mažiau patos, mažiau savęs aukštinimo arba vien aimanavimo dėl praeities. Užtat svarbu atrasti, kas tada dėjosi ne tik del istorinės tiesos, bet gal net svarbiau – ieškant kultūrai tinkamų krašto valdymosi gairių. Bet tai jau kita tema.

Jonas Pabedinskas

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Koks „aukso amžius“? • Prano Zundės „Kazys Bizauskas“ • Suomių televizijos filmas apie Landsbergius • Apie Los Angeles Dramos sambūrio „Vėja gluosniuose“ • Hugo von Hofmannsthal (1874-1929) poezija • Rimanto Dichavičiaus paroda Čikagoje • Kazio Bradūno poezijos spektaklis Lietuvoje • Lituanistikos darbuotojų konferencija Čikagoje

Lietuvos Respublikos Steigiamojo Seimo rūmai Kaune, 1922 metų nuotrauka.

Mūsų istorija ir jos veikėjai

(Atkelta iš 1 psl.)

ja. Demokratinis plėtojimas laidoja tautoms laisvę, taigi ir mūsų nepriklausomybę.

Dr. A. Domaševičius: pamatinis siekimas – pilna nepriklausomybė, juridškai suprantama. Spėk, palyginti su kitomis valstybėmis, užtenkame. Mūsų didžioji spėka – tautos demokratiškumas.

Taip pat paminėti ir kitų atstovų pasisakymai. Pateiktas ir Tarybą išrinktų atstovų sąrašas. Pateiktas ir Kazio Bizausko straipsnis, išspausdintas *Tėvynės sargo* 1917 metų gruodžio mėnesio numerio (122, pp. 6-7). Idomaus turinio, tuo metu tai buvo labai svarbus straipsnis (p. 112).

Knygoje gražiai ir nuosekliai aprašomas Tarybos narių 1917 m. rugsėjo 23 d. apsilankymas pas vokiečių karo valdžios šefą kunigaikštį Pranciškų Juozapą von Isenburg Berlyne ir pasikeltimas nuomonėmis. Taip pat aprašomas Tarybos narių posėdis, kuriame buvo išrinktas Tarybos prezidentas: Antanas Smetona pirmininku, Steponas Kairys pirmuoju vicepirmininku, Vladas Mironas antruoju vicepirmininku, Jurgis Šaulys pirmuoju sekretoriumi ir Petras Klimas antruoju sekretoriumi.

Minimas dokumentas, sudarytas 1917 m. gruodžio 1 d. prezidento narių Antano Smetonos, Jurgio Šaulio ir Stepono Kairio Berlyne ir 1917 m. gruodžio 10 d. pasirašytas Kaune 15-os Tarybos narių ir Vokietijos Užsienio reikalų ministerijos atstovo. Pateiktas dokumento tekstas. Antroje teksto dalyje pasakytas:

„Atsižvelgdama į gyvus Lietuvos interesus, kurie reikalauja nieko netrunkant sueti į artimus ir pastovius santykius su Vokietijos valstybe, Lietuvos Taryba stoji už amžiną, tvirtą sąjungos ryši su Vokietijos valstybe, kuris turi būti įvykdytas ypač militarinės bei susisiekimo konvencijos ir muitų bei pinigų sistemos bendrumo pamatais“ (p. 116). Jonas Vileišis buvo prieš tą raštą. Steponas Kairys, Stanislovas Narutavičius ir Aleksandras Stulginskis susilaikė. Spalvingai aprašomas Tarybos narių nuotaukos ir pažūros, svarstant Lietuvos ateitį ir jos santykius su kaimynais. Vokiečiai visą laiką spaudė ir norėjo, kad Lietuva būtų kuo glaudesniais ryšiais susijusi su Vokietija.

Pranas Zundė labai detaliai aprašo Lietuvos Tarybos darbus, posėdžius, Tarybos narių nuomones, nutarimus, nuomonių skirtumus, parodo, kaip prieita iki Vasario 16-osios nepriklausomybės akto. Tai įdomus procesas ir įdomi įvykių eiga. Parodoma, jog Vasario 16-osios akto sudaravimas, priėmimas, paskelbimas ir pasirodymas viešumoje nebuvo lengvas procesas.

Kaip ateitininkų organizacija Pranas Zundė aprašo nuo pat jos daigų, taip ir krikščionių demokratų partijos išsivystymą nuo pat tų minčių atsiradimo atskirų asmenų galvosenoje ir toliau – kaip tas mintis užfiksavo kun. Pranas Butys, kun. Jonas Mačys-Maironis ir kun. Aleksandras Dambrauskas-Jakštas programine forma 1904 metais Petrapilyje. Pradžioje toje grupėje buvo tik kunigai. Išikūrus ateitininkų organizacijai, į šią grupę – partiją įsijungė ir pasauliečiai. Ir vienas iš pirmųjų tokių, kaip ateitininkijos kūrėjų, taip ir krikščionių demokratų eilėse buvo Kazys Bizauskas. Įdomiai, aprašoma „kairiųjų“, iš Rusijos grįžusių, ir dešiniųjų, Lietuvoje susiorganizavusių, krikščionių demokratų nesutarimai ir ginčai, susiderinimas ir tolimesnis partijos vystymasis ir veikla. Taip pat gana detaliai aprašomas ginčas krikščionių demokratų partijoje dėl Urach'o, kuri pirmo vokiečiai Lietuvos karaliumi.

Kazys Bizauskas – Mintaujos gimnazijos mokinys 1903-1906 metais.

Gana plačiai nušviečiamas Tarybos rūpestis Vilniaus ir Seinų kunigų seminarijomis, tuo metu gana lenkiškomis, jų lietuviškumu ir lietuvių vyskupo reikalingumu Vilniaus vyskupijai. Tarybos ir kai kurių kunigų pastangomis buvo paskirtas vyskupu Vilniuje Jurgis Matulevičius, konsekruotas 1918 m. gruodžio 1 d. ir vyskupija perėmus 1918 m. gruodžio 8 d.

Autorius toliau nagrinėja Lietuvos Tarybos veiklą ir santykius su vokiečių okupacine valdžia. Santykiai negerejo, o Lietuvos valstybės kūrimo reikalai ir problemos Tarybą vertė veikti. 1918 m. liepos 11 d. Lietuvos Tarybos buvo išrinktas von Urach Wuertemberg Lietuvos karaliumi, turėjęs pasivadinti Mindaugu II. Tame pačiame posėdyje Lietuvos Taryba pasivadino Lietuvos Vals-

tybės Taryba. Urach'as karaliumi buvo išrinktas Tarybos narių su skaudama širdimi, bet tuo metu jie manė, kad nėra kitos išeities. Vokiečiams kara pralaimėjus, atpuolė ir Urach'o reikalas. (1918 m. lapkričio 2 d. ta pati Taryba visais balsais nutarė panaikinti ankstyvesnį nutarimą, kuriuo Urach'as buvo išrinktas Lietuvos karaliumi.) Tą pačią dieną (liepos 11) Taryba priėmė pirmą laikinąją Lietuvos konstituciją, kuri buvo pavadinta Lietuvos Valstybės Konstitucijos pamatiniais dėsniais. 1918 m. liepos 11 d. Tarybos prezidento pirmininkas Antanas Smetona, pakviesdamas Augustiną Voldemarą ministru pirmininku, sudarė pirmą ministrų kabinetą, kurį Taryba patvirtino.

Lietuvos valstybės kūrimasis tikrai buvo sunkus ir komplikotas. Autorius vienoj vietoj taip rašo: „Gi laikotarpis nuo 1918 metų gruodžio mėnesio iki maždaug 1919 metų kovo mėnesio vidurio buvo pats kritiškiausias, pats grėsmingiausias metas atsikuriančiai Lietuvos valstybei. Iš rytų skverbėsi į Lietuvą raudonoji armija ir lenkai. Viduje bruzdėjo ir maištavo komunistų propagandos sukurstyta ir suvedžiota liaudis. Vokiečiai, nors ir buvo pažadėję padėti Lietuvai ginti jos nepriklausomybę, ne tik dėsė savo pažadus vykdyti, bet traukdami ir vakarus ir toliau kiek įmanydami plėšė ir taip jau karo labai išvargintą ir nuteriotą Lietuvą [...] Gi krašto apsaugos reikalas tuo metu buvo bene opiausias, nes Lietuva iš visų pusių buvo apsupta į pasiglemžti pasiūsovių priešu“ (p. 158).

Ne visų valstybės kūrėjų darbas buvo našus ir sėkmingas, ir ne visi sugebėjo tą darbą dirbti. Pavyzdžiui, kad ir pirmasis Augustino Voldemaro ministrų kabinetas, pasirodė, buvo neveiklus darbas ir nesėkmingas. Antanas Smetona, kuris Voldemarą pasikvietė būti ministru pirmi-

Lietuvos Taryba, 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje pasirašiusi Lietuvos nepriklausomybės aktą. Stovi pirmas iš kairės – Kazys Bizauskas. Sėdi (iš kairės): Jonas Vileišis, dr. Jurgis Šaulys, kun. Justinas Staigaitis, Stanislovas Narutavičius, dr. Jonas Basanavičius, Antanas Smetona, kun. Kazimieras Šaulys, Steponas Kairys ir Jonas Smilgevičius. Stovi (iš kairės): Kazys Bizauskas, Jonas Vileišis, Donatas Malinauskas, kun. Vladas Mironas, Mykolas Biržiška, kun. Alfonsas Petrušis, Saliamonas Banaitis, Petras Klimas, Aleksandras Stulginskis, Jokūbas Šernas ir Pranas Dovydaitis.

ninku ir pavedė jam sudaryti ministrų kabinetą, apie Voldemarą sako taip: „Augustinas Voldemaras būtų galėjęs būti stiprus politikas, jei ne jo silpnumai: tiesumo stoka, aklas savimi pasitikėjimas ir savimyla, kitų įtarinėjimas nebūtais dalykais, prietarumas, neprotingas atkaklumas ir realybės jausmo neprieklausumas“ (p. 158).

Pranas Zundė labai realiai aprašo tuometinę padėtį: „Gi padėtis tuo metu buvo štai kokia. Gruodžio 20 d. Lietuvą apleido Tarybos prezidento pirmininkas A. Smetona, palikęs savo pareigas St. Šilingui. Kaip tik tą dieną iš Rusijos grįžė Mykolas Slezevičius, patyręs, kad A. Smetona išvažiavo, spejo dar stotyje pagauti nusivylusį padėtimi Tarybos pirmininką ir bandė jį įtikinti, kad nesukubėtų išvykti iš Vilniaus ir iš Lietuvos. Deja, visos jo pastangos pakeisti A. Smetonos nusistatymą buvo bergždžios“ (p. 159). Martynas Yčas ir ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras taip pat išvažiavo į Vokietiją. Lietuva liko be valdžios ir tinkamų šių pareigų pavaduotojų. Padėtis chaotiška. Uždaviniai ir reikalai milžiniški. Pranas Zundė rašo, kad tuo kritišku momentu, 1919 m. sausio 16 d., buvo sukviesta antroji konferencija, kuri posėdžiavo septynis dienas. Ji papildė Tarybos narių skaičių iki 40.

Lietuvos Tarybos darbai yra nepaprastai dideli ir jie buvo dirbami nepaprastai sunkiomis sąlygomis. Tie darbai iki šiol mūsų spaudoje ir visuomenėje nėra buvę tinkamai išryškinti ir įvertinti. Diplomacija, kova už nepriklausomybę pripažinimą ir santykių užmezgimas su kitomis valstybėmis buvo sunkus ir sudėtingas. Tuos reikalus dar pasunkino mūsų santykiai su lenkais ir okupuoto Vilniaus problema. Pranas Zundė tą problemą labai nuosekliai gvildena ir ryškina Kazio Bizausko veiklą ir inaiją šioje srityje.

Toliau autorius aprašo Steigiamojo Seimo rinkimus, ministrų kabineto sudarymą, Kazio Bizausko tapimą švietimo ministru ir jo veiklą bei nuopelnus švietimo srityje. Tuo šis Prano Zundės veikalo *Kazys Bizauskas* tomas ir baigiasi. Knyga yra įdomiai, gražiai parašyta, lengvai skaitoma, turi 323 puslapius ir yra gražiai išleista.

Numatomos dar dvi šio veikalo knygos. Sprendžiant iš pirmosios knygos, reikia manyti, kad Pranas Zundė rašys ir toliau Lietuvos istoriją, nušviesdamas Kazio Bizausko veiklą iki rusų invazijos į Lietuvą ir Kazio Bizausko arešto 1940 m. lapkričio 20 d. ir iki jo sušaudymo 1941 m. birželio 26 d. Reikia tik autoriui Pranui Zundei palinkėti sveikatos, ištermės ir sėkmės tolimesniame šiame darbe.

1993 metais Amerikoje pasirodė dvi panašios knygos: Antano Kučio *Vileišiai* ir Prano Zundės *Kazys Bizauskas*. Abu autoriai, aprašydami asmenis, duoda labai daug tuometinės Lietuvos istorijos. Abu autoriai aprašo lietuvių tautos atgimimo ir Lietuvos valstybės kūrimosi eigą, įvykius, apskritai, Lietuvos kūrimosi istoriją. Kai kurių įvykių ir is-

torinių laikotarpių aprašymas ir interpretacija vieno ir kito autoriaus yra kiek kitokia. Bet tai natūralu, nes prieš vieną ir tą patį paveldą stovėdami du ar trys žiūrovai kiekvienas tą paveldą interpretuos ir vertins kiek kitaip. Paveldas vienas ir tas pats, bet interpretacijų ir vertinimų bus tiek, kiek ir žiūrovų. Abi knygos labai vertingos, idomos, viena kita papildančios, laiku išspausdintos. Linkėtina, kad jos kuo plačiau pasklistų Lietuvoje ir taip pat už Lietuvos ribų. Abi knygos aprašo lietuvių

tautos atgimimą ir valstybės kūrimą iš gruvėsių bei jos vystymąsi. Dabar lietuvių tauta ir Lietuvos valstybė taip pat keliai iš ekonominių ir moralinių gruvėsių ir yra reikalinga tokių pat moralinių, gilių patriotų ir taurių veikėjų. Ir tos abi knygos gali būti labai naudingos.

• Pranas Zundė. KAZYS BIZAUSKAS 1893-1941. Pirmoji knyga. Čikaga: Lietuviškos knygos klubas, 1993. Spaude „Draugo“ spaustuve. 324 puslapiai. Kaina – 12 dolerių. Gaunama „Drauge“.

Suomių televizijos objektyve: Landsbergiai

Suomių televizija vėl atkreipė savo kameras į Lietuvą. Režisierė ir gamintoja Marjatta Cronvall su savo komanda ši pavasarį praleido uoliai filmuodama New York'e, Vilniuje ir Kaune.

Ponios Cronvall kuriamas poetiškas – dokumentinis filmas pavadintas „Mr. Landsbergis, I presume?“ („Ar jūs tik ne Landsbergis?“). Tai bus juosta apie du

Sužinojusi, kad kitas Landsbergis jau ketletą dešimtmečių gyvena New York'e, ji užsimojo sugrežinti abiejų likimus.

Ir taip filmavimasis abiemis protagonisėmis tapo ekskursija į praeitį, „prarasto laiko ieškojimą“. Suomių TV kamera apžvelgė jų namus, šeimas, vaikus ir vaikaitčius. Ji lydėjo Vytautą Landsbergį į Seimą, Konservatorią, Rasų kapines, o Algirdą – į Kauno Jėzuitų gimnaziją. Dramos teatrą, ir prie penkių akmenų Panemunės turgaus aikštėje, žyminių vietą, kur buvo paguldėti partizanų lavonai. Landsbergiai susitiko Vilniaus Katedroje, KGB rūmų rūsyje ir prie Jablonskio mokyklos Kaune. Jie nusileido funikulieriumi ir šnektelėjo kavinėje, Laisvės alėjoje.

Suomių filmas taip pat prabėgom žvilgtelį į Amerikos lietuvių aplinką. Jų gausų būrį kamera užgriebė Brooklyn'o Kultūros židinyje vykusioje Kaziuo mugėje, sustoję prie Leonardo Andriekaus, skaitancio savo poeziją V. K. Jonyno vitražų fone, užfiksavo išeivijos videometrašininką Gerimantą Peniką, besikalbantį su besilankančiu vaikystės draugu, Sibiro tremtiniu Romanu Niedvaru.

Vytautas Landsbergis Vidos Kuprytės nuotrauka

Landsbergius: dabartinį opozicijos vadovą Vytautą Vilniuje ir rašytoją Algirdą New York'e. Du bendrapavardžiai, du skirtingi išsišakoję likimai, Lietuva ir Amerika.

Marjatta Cronvall jau 25 metus dirbuojasi Suomijos televizijoje, yra sukūrusi daugybę dokumentinių bei dramatiškų filmų. Ypač populiarūs buvo neseniai rodyta jos feministinių filmų serija, kurioje režisierė savo patriarchalinėje Suomijoje labai aktualia tema gvildena su šelmišku humoru.

Savo pirmąjį dokumentinį filmą apie Lietuvą režisierė sukurė pernai. Jis pavadintas „Lietuva trečiaisiais metais – teatras yra LIFE“. Cronvall nesiribojo vien praėjusių metų gegužės mėnesį įvykusių tarptautinių teatro festivalių, dalį savo juostos paskyrė Vilniaus miestui ir Lietuvos atgimimo istorijai. Vytautą Landsbergį ji palygino su teatro režisieriumi; su juo kalbėdamasi klausė, kaip jis „režisavo“ Lietuvos revoliuciją. Lygiagrečiai pasikalbėjime Eimuntas Nekrošius aiškino, kaip jis režisuoja savo spektaklius. Šis dokumentinis filmas suomių televizijoje debiutavo praėjusį rudenį.

Filmo apie du Landsbergius režisierė kilo bėlimuojant Vilnių teatro festivalio metu.

Algirdas Landsbergis

Režisierė Marjatta Cronvall jau seniai domisi Baltijos tautomis. „Juk mūsų likimas bendras“, sako ji. Režisierė domina mažųjų tautų ateitį Europoje, jos narių galvoseną. Režisierė nori vėl pažvelgti į šio šimtmečio Lietuvos istoriją, pasikarstyti Landsbergių šeimos medžių šakomis. Iš kur ta pavardė? Ar ją į Lietuvą atvežė kryžiuočiai kolonizuotojai? Jei taip, ar ne įdomu, kad jų ainiai atkakliai priešinosi kolonizacijai – iš Vakarų ir iš Rytų, klausia Marjatta Cronvall.

Filmo premjera numatoma Helsinkio televizijoje 1995 metų pradžioje. Jis taip pat žada aplankyti Skandinavijos šalis ir Vokietiją.

Lietuvos krikščionių demokratų partijos centro komitetas 1922 metais. Antroje eilėje antras iš dešinės – Kazys Bizauskas.

Lietuvos delegacija taikai su Sovietų Rusija išvyksta iš Kauno geležinkelio stoties į Maskvą 1920 m. gegužės 1 d. Antras iš dešinės – delegacijos pirmininkas Tomas Naruševičius-Norus, ketvirtas iš dešinės – delegacijos generalinis sekretorius Kazys Bizauskas, penktas iš dešinės – Lietuvos Užsienio reikalų viceministras Petras Klimas.

Apie Algirdo Landsbergio „Vėją gluosniuose“

Su režisierium Algimantu Žemaitaičiu kalbasi Petras Petrutis

— Drįčiau paklausti, kodėl Jūs pastatymui pasirinkote Algirdo Landsbergio pjesę „Vėjas gluosniuose“, o ne kuri kitą veikalą?

— Turėčiau pasakyti, kad Algirdo Landsbergio veikalai man seniai labai patiko. Galbūt iš dalies, kad man teko su juo, tai yra Landsbergiu, susipažinti, dar gyvenant ir aktoriaujant New York'e. Tuo metu jis bandė „pagimdyti“ savo nepaprastai puikų veikalą „Penki stulpai turgaus aikštėje“. Tada man teko su Algirdo Landsbergiu susipažinti ir išsikalbėti to veikalą klausimais. Tuo metu aktoriaudamas bandžiau patekti į jo veikalą „Penki stulpai turgaus aikštėje“ anglų kalba pastatymą. Bet, kaip ir daugeliui kitų aktorių — nepavyko. Vėliau ieškojau progų pastatyti vieną ar kitą jo veikalą, bet šiam tikslui nesusidarydavo tinkamų aplinkybių. Gerokai vėliau, man pradėjus dirbti su Los Angeles Dramos sambūriu, gavau teisę pasirinkti, ką aš noriu. Pirmiausia pastaciau porą iš Lietuvos gautų veikalų. Paskui prisiminiau, kad aš nesu įvykęs savo ankstyvosios svajonės. Tai yra Algirdo Landsbergio veikalų pastatymo. Kadangi čia jau buvo statyti „Penki stulpai turgaus aikštėje“, „Onos veidas“, „Paskutinis piknikas“, tai aš pasirinkau „Vėją gluosniuose“, kuriuo aš buvau jau senokai susižavėjęs.

— Ar Jums yra žinoma, kad yra to paties autoriaus kita dramos versija. Būtent „Gluosniai vėjuje“?

— Taip, taip... Aš net svairsčiau, kurį veikalą man reikėtų pastatyti. Iš tikrųjų būtų nepaprastai idealu iš karto pastatyti abu veikalus. Pas mus tai atlikti neįmanoma, bet mančiau, kad Lietuvoje kokia nors grupė galėtų pastatyti šiuos abu veikalus. Mančiau, kad publikai būtų labai įdomu pamatyti tuos veikalus lygiagrečiai ir patirti Algirdo Landsbergio kalbos grožį, jo lyriškumą ir t.t. Jo sukurti charakteriai, sakyčiau, atspindi mūsų mums. Kitaip tariant, Algirdas Landsbergis tuose veikaluose kalba apie mus pačius.

— Jūs tikriausiai pirma pasirinkote veikalą, o paskui pradėjote rūpintis aktorių sudėties sudarymu.

— Be abejonės. Aš manau, kad visi mūsų režisieriai JAV, Kanadoje ar kur kitur pirmiausia suranda sau patinkamą veikalą ir paskui pradeda sielotis vaidintojų sudėties sudarymu. Aš, pavyzdžiui, buvau net „apkaltintas“, kad atėjęs į bažnyčią per daug dairausi į žmones. Mat ateidamas į mūsų bažnyčią, iškodavau žmonių veikalų pastatymui. Aš mat norėjau praplešti mūsų sambūrio narių skaičių. Nors pradžioje atrodė, kad darbas bus neįmanomas, bet paskui visas palyginti, neblogai susitvarkė.

Mes dabar savo tarpe turime daug jaunų žmonių. Yra vienas iš Argentinos. Jam teko pagrindinis

Scena iš Los Angeles sambūrio pastatytos Algirdo Landsbergio pjesės „Vėjas gluosniuose“ spektaklio šitų metų vasario 19-20 dienomis Los Angeles: Nestoras Ruplenas (Kazimieras) ir Virgilijus Kasperavičius (Karalius).

A. Čepulio nuotrauka

Iš Los Angeles Dramos sambūrio „Vėjas gluosniuose“ spektaklio: Ema Dovydaitytė (Kunigunda) ir Amandas Ragauskas (Kristupas Vyšniauskas).

A. Čepulio nuotrauka

vaidmuo. Kai kas iš žiūrovų atkreipė dėmesį, kadangi jis turi truputį lotynišką akcentą. Pradžioje tas akcentas buvo labai ryškus. Ilgainiui pasikeitė. Pas mus yra daug jaunų žmonių, gimusių Amerikoje. Tik du iš mūsų yra gimę Lietuvoje. Su gimimais už Lietuvos ribų teko gerokai padirbėti.

— Turbūt sudaryti tą vaidintojų sudėtį buvo nelengva?

— Niekuomet nėra lengva tą darbą atlikti. Ypačiai čia. Nežinau, kaip yra Čikagoje. Gal pas Jus truputį lengviau? Čikagoje juk gyvena labai daug lietuvių. Čia, Kalifornijoje, mes esame labai išsiskirstę po plačias apylinkes. Visiems tenka labai ilgai važinėti į repetitijas. Todėl darbas pasidaro sunkus. Susidaro nemažai vargo repeticijų nustatymui.

— Girdėjau ir skaičiau laikraščiuose, kad Los Angeles „Vėjas gluosniuose“ pastatymas pavyko ir Jūs susilaukėte teigiamų atsiliepimų.

— Mes esame nepaprastai patenkinti. Susilaukėme nuosirdžių apdovanojimų. Tiesiog ovacijų. Mane labai gerai nuteikė žiūrovai, kurių tarpe buvo nemažai silpnai kalbančių lietuviškai. Aš žinau, kad Čikagoje gyvena

daug lietuvių. Žinau, kad Jūsų gyvenamame mieste veikia liuanistinės mokyklos, jaunimo organizacijos. Todėl tikiuosi, kad jūsiškiai atkreips dėmesį. Mes tikimės, kad Čikagoje netrūks nei vyresnio, nei jaunesnio amžiaus žiūrovų.

Turiu pasakyti, kad šio veikalų literatūrinė kalba yra nuostabiai graži. Veikalas yra labai gerai parašytas. Visi tie, kurie geriausiai lietuvių kalbos grožiu, turėtų sugužėti į Jaunimo centrą.

— Kaip Jūs vertinate mūsų sceninius pasireiškimus Amerikoje? Ypač pastangas suburti ir išlaikyti vaidintojų grupes, dramų sambūrius?

— Sakyčiau, kad tai yra gyvybiškai reikalingos pastangos. Aš esu dirbęs rytuose. Gyvenau Waterbury, Connecticut, iki 1965 metų. Su Waterbury veikusia grupe esame aplankę visą rytų pakraštį. Liko gražių ir vertingų prisiminimų. Aš mančiau, kad lietuvių kultūrininkai turėtų nepaprastai rūpintis, kad tokie vienetai galėtų išsilaikyti. Manau, kad tokių grupių išsilaikymas yra mūsų gyvybės požymis. Tiesa, yra manančių, kad Lietuvai atgavus nepriklausomybę, galima pasikviesti geriau išprususių menininkų, dainininkų,

aktorių ir t.t. To aš nenorėčiau pripažinti. Mes turime puoselėti, turime stengtis, kad tokie vienetai gyvuotų ir išsilaikytų.

— Sakykite, kaip jūsiškiai vertina gastroles. Va, kad ir dabartinę kelionę į Čikagą?

— Labai entuziastingai. Aš jiems anksčiau sakiau, kad veikiausiai mums nepavyks su šiuo veikalų aplankyti kitus miestus, kadangi vis dėlto savo apimtimi tai yra beveik monumentalinis veikalas. Kai sužinojome, kad „Margutis“, Jūsų asmenyje, sutiko mums pakviesti, tai labai nudžiugome. Žinoma, rengiantis kelionei, iškyla įvairių problemų. Tačiau entuziazmo mūsų tarpe yra su kaupu.

— Tesusidaro tokia pat nuotaika ir Čikagoje?

— Tikiuosi, tikiuosi. Raginkite visus atsilankyti į rengiamus spektaklius. Lauksime visų. Aš dar norėčiau priminti, kad mūsų tarpe yra čikagiečiams daug nepažįstamų. Kazimiero vaidmenį atlieka Nestoras Ruplenas, anksčiau gyvenęs Buenos Aires. Angelą vaidina Povilas Gražulis, gyvenęs Detroit'e; Karalių — Virgilijus Kasperavičius iš Cleveland'o. Didiką vaidinantis Virgilijus Kaspulis yra turbūt iš rytinio pakraščio. Amandas Ragauskas, kuris atlieka Kristupo Vyšniausko vaidmenį, yra iš Lietuvos. Tauras Radvenis, kuris atlieka Petro Jasiučio vaidmenį, berods, yra gimęs Los Angeles. Aldonos vaidmenį atlieka buvusi čikagietė Sigutė Mikutaitė. Taipgi yra Ema Dovydaitytė — vaidinanti Kunigundą. Gi Onutė vaidina mano dukra, Daina Žemaitaitė.

— Linkime Jums geros kelionės ir tariau iki malonaus pasimatymo lietuviškoje Čikagoje!

Algirdo Landsbergio dviejų veiksmų pjesės „Vėjas gluosniuose“, statomos Los Angeles Dramos sambūrio, spektakliai bus gegužės 21 ir 22 dieną Jaunimo centre, Čikagoje.

Iš Hugo von Hofmannsthal (1874-1929)

poezijos

PAVASARIO VĖJAS

Pavasario vėjas,
į darbą paleistas,
po šviesias alėjas
taip nuostabiai švaistos.

Kur verksmą išgirdo,
ten pasiliegavo,
kitur mostu tvirtu
plaukuos išigavo.

Čia žemėn paskleidęs
akacijų žiedus,
ten kaistantį veidą
gaivino palietęs.

Prajuokusias lūpas
paliešti vos spėjęs,
virš dirvų jau supos,
atgyt joms pradėjus.

Lyg raudantis tonas
pro fleitą praskrido,
pro žarą raudoną
tamson jis nuklydo.

Per kambarius skriejo,
kai šnabžda jie naktį,
ir lenkdamas spėjo
užtemdyti dagtį.

Pavasario vėjas,
į darbą paleistas,
po šviesias alėjas
taip nuostabiai švaistos.

Per šviesias alėjas
pralėkt pasikėlęs,
mums atnešė vėjas
glaudžiuosius šešėlius.

Ir kvapą malonų
jis mums dovanojo:
nuo vakar nakties jau
pasklįsta čia jojo.

KELIONĖS DAINA

Mus užgriauti rieda uolos,
mus prigirdyt verčias vandens,
mus pagrobt sparnais sunkiaisiais
paukščiai skrenda...

O žemai yra šalis,
kaip jaunystė, ten nusvirę
spindi vaisiai ežeruos...

Marmuras ir rentinys,
iš gėlių lankoj išnirė,
dvelkia vėjai kaip pietuos...

NUODĖMINGO GYVENIMO PUOTA (Fragmentas)

Kiek džiaugsmo, kaip liejasi dainos!
Kaip smukų aidai ir žavi ir mainos!
Kaip žvilgsniai visų džiugiai spinduliuoja!
Kaip meiliai glaudžiasi du mylimuoju!

Džiaugsmingai, gyvai,
Žavingai, laisvai
Sau sukas ratelis,
Pasaulio ratelis. —
Tik džiaugtis negali
Mano širdis,
Man taip bangu...

Tamsus, dangaus pakraštį
Debesis kyla, slenka,
Ir pro jį gali pamatyti
Išpėjančią Viešpaties ranką...
Tik mano akys, tik jis tai mato,
Tik mano rūpestis viską, viską suprato...
Kazkas tamsiąją naktį užgožė
Ir jau nepalaidžia manęs,
Lydi lyg duslus varpo aidas,
Eina drauge per pavasario grožį,
Ir girdžiu pro triukšminį vilnis:

Aš mačiau gyvenimą klaidiai palaidą!
Aš mačiau gyvenime mirties sėklą pasėtą
Ir kalėjū jūrą, kuri iš gyvenimo liejas,
Aš mačiau, kaip nuodėmės vilnys trankos,
Kurios buvęs suklebė patys,
Nes buvom suprasti kitus nepaslinkus,
O ir kiti liko mūsų nesupratę...

Vertė ALFONSAS TYRUOLIS.

Hugo von Hofmannsthal (1874-1929) — austrų poetas, dramaturgas. Tėvas Čekijos žydų kilmės, motina sudėtė. Studijavo teisę, vėliau romantiką. Nuo 1901 metų atsidėjo vien rašytojo darbui. Su Rainer Maria Rilke ir Stefan George prisidėjo prie naujosios vokiečių poezijos atnaujinimo. Jo lyrika, kuriai įtakos turėjo prancūzų simbolistai, gana subtilios formos, impresionistinio bei neoromantinio atspalvio. Jo drama „Bokštas“ (1923) susisiečia su Lietuvos istorija. Antrame tos dramos variante (1925) Didysis Lietuvos kancleris atlieka svarbias valstybines pareigas: nusodina nuo sosto senąjį karalių Bazilijų ir įsodina jo persekiotą sūnų Sigismundą (Žygimantą), kaip simbolį naujosios Europos tvarkdario, kurį betgi nužudo iš Rusijos kilusi čigonė. Savo testamente Hugo von Hofmannsthal prašė palaidojamas pasauliečio tretininko rūbais. Šimet suėjo 120 metų nuo jo gimimo.

A. T.

Los Angeles Dramos sambūrio nariai po Algirdo Landsbergio pjesės „Vėjas gluosniuose“ spektaklio Los Angeles: (iš kairės) Tauras Radvenis, Daina Žemaitaitė, Virgilijus Kaspulis, Nestoras Ruplenas, Virgilijus Kasperavičius,

Povilas Gražulis, Sigutė Mikutaitė, režisierius Algimantas Žemaitaitis, Amandas Ragauskas, Ema Dovydaitytė.

A. Čepulio nuotrauka

Dailininkas Stasys Eidrigevičius prie vieno iš savo darbų, viduryje — dailininkė Henrieta Vepšaitė, dešinėje — Dalia Štenienė, Lietuvių dailės muziejaus Lemont, Illinois, direktorė.

Vytauto Vepšaitės nuotrauka

Stasio Eidrigevičiaus kūrinių šiuo metu yra eksponuojami parodoje „Chicago International Art Exposition 1994“, vykstančioje Navy Pier patalpose, 600 East

Grand Avenue, Chicago, Illinois, 60611. Paroda, pradedanti gegužės 12 dieną, vyksta iki gegužės 16 dienos.

Rimanto Dichavičiaus „Amžinoji versmė“

ALGIMANTAS KEZYS

Dailininkas Rimantas Dichavičius, svečias iš Vilniaus, antrą kartą nugalėjęs Atlantą, balandžio 29 dieną pasirodė Čiurlionio galerijoje, Čikagoje, su nauju darbų paroda. Pirmoji jo paroda Čiurlionio galerijoje vyko 1987 metais. Tais pačiais metais išėjo jo sensacinga aktų knyga *Žiedai tarp žiedų*, pralaužusi pirmuosius ledus okupuotoje Lietuvoje ir visoje tuometinėje Sovietų Sąjungoje. Šiai knygai medžiaga jis rinko daugiau negu 20 metų. Rinko pats vienas, žinodamas, kad su moters figūros nuotraukomis jis eina prieš įsisenėjusias barikadas. Nepavargo, ištesėjo, pajėgė įtikinti oficialiusius leidėjus bei viršininkus. Knyga susilaukė ne paprasto dėmesio. Sakoma, kad pats Gorbaciovus laike padėjęs ją ant savo stalo. Po Maskvoje vykusios knygos mugės, Kinijos atstovai užsakė 11 milijonų tiražą — ir tai tik savo specialistams...

Per tą pirmąjį Rimanto Dichavičiaus parodą Čikagoje mes turėjome progos ir pamatyti nuostabių aktų fotografijas, ir padiskutuoti nuogo moters kūno vaizdavimo problemas menuose. Anot Rimanto, menas nėra gerų ar blogų temų, gražių ir negražių objektų. Būna tik prasmingų ar neturintinių jų sprendimų. Nuogo kūno atvaizdas dar ne menas. Bet jautraus menininko rankose jis gali tapti dvasine vertybe, simboliu, alegorija. Ir gražiausia idėja galima suprofanuoti, iškreipti, kaip tai daro su žmogaus kūnu pornografinė industrija. Tas kūnas yra tarsi indas, į kurį galima įpilti nuodų arba sauleje žerinio šaltinio vandens. Rimanto Dichavičiaus knyga *Žiedai tarp žiedų* aiškiai byloja apie šio dailininko takto, harmonijos pojūčio bei šviesos ir perspektyvos žinių suvokimo aukštą lygį.

Tai buvo 1987 metais.

Ką naujo Rimantas Dichavičius pateikė šioje parodoje? Nauja technika: įvesta spalvota fotografija, kuriai talkina grafika ir tapyba. Anksčiau Dichavičius vystė savo tematiką šviesos ir šešėlių braižu monochromatinėje skalėje, dabar jis pasirodo esąs igudęs spalvininkas, sugebas ne vien nufotografuoti kūno odą teisingais atspalviais, bet ir ranka

Dailininkas Rimantas Dichavičius per savo parodą „Amžinoji versmė“ atidarymą šių metų balandžio 29 dieną Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje. Paroda vyksta ir ši savaitgalį, gegužės 14-15 d.

Jonas Tamulišio nuotrauka

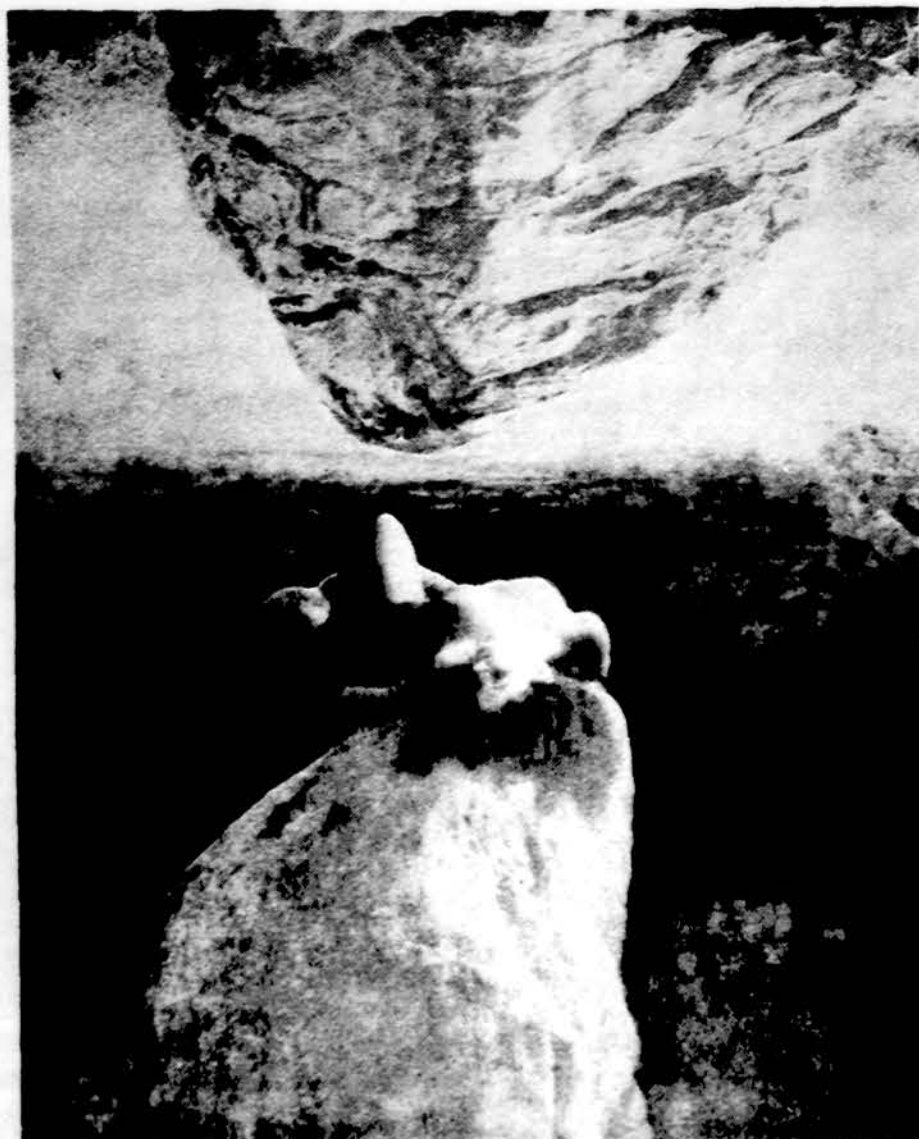
nuspalvinti akmeni, ant kurio pozuoja gražiai modeliuotojos figūra, pilna vaivorykštės spalvų gama ir vis vien parodyti ji kaip tikrą akmenį.

Dichavičiaus stilius pakito. Iš dokumentinio pasidarė simboliškas, alegorinis. Remdamasis poetine laisve, dailininkas komponuoja viename paveiksle sudėtingiausius motyvus, kurių paprastu fotografavimo metodu nepadarysi. Jam padeda montažavimai, ipašymai, laisvi tapybiniai potėpiai. Tikslas — sukurti tikrovės iliuziją, kuri būtų kartu aukštesnės tikrovės simbolinė išraiška. Pagrindinė rolė šioje tikrovės ir jos alegorinių bei metaforinių išraiškų sintezėje vaidina moters figūra. Moteris čia gyvybės prad, panteistinės gamtos įvaizdis, gyvojo kosmoso simbolis. Greta jos — ištisas formų pasaulis, išreikštas negyvosios gamtos moty-

vais (akmuo, marmuras, kristalas, erdvė), augalais (žiedai, lapai, vanduo, šakų ir šaknų susipynimai), žmogaus kūryba (ornamentai, meno kūriniai). Šie yra pagrindiniai Dichavičiaus įvaizdžių veikėjai. Jie pinasi, vienas kitą veikia. Oponuodami arba jungdamiesi, jie gimdo naują būtį. Štai pirmą kartą šaknų chaosas; greta jo esanti moters figūra sukuria kitoje pusėje ornamentą. Kitame paveiksle vaizduojamas agatų gabalas susipynusiomis spalvingo akmens formomis, rodo, pabrėžia gamtoje esanti bereikšmi mirgėjimą. Šis, perėjęs per žmogų (kurį vis vaizduoja moteris), kitoje paveiklo dalyje tampa sklandžių formų skulptūra. Begaliname kosmose skraido negyvi akmenys. Pamažu šie beformiai objektai panašėja į gyvybines formas — kiaušinius, kristalus, kurie reikią gyvybės pradžia ir pavatumą.

Meno kūriniai — ornamentai, skulptūros, paveikslų fragmentai, net viduramžiški šarvai, priešpastatyti moters figūrai — Dichavičiui reiškia žmogaus dvasinį įsikūnijimą materijoje. Iš netašyto akmens, tarpininkaujant gimdytojai, pasidaro gyvybės pulsuojuantis meno sedevras; iš chaoso pasižyminčių gamtos formų, susiliejant joms su moteriškaisiais bruožais, pasidaro lyriškiausias spalvų ir geometrinių motyvų montažas. Aukščiausia vieta pasiekęs kūrinys išreiškiamas kiečiausiomis deimanto, agato ar kristalo formomis. Per savo kūrybą, anot Dichavičiaus, žmogus gyvena amžinai. Šiame Dichavičiaus formų pasaulyje vyksta kūrybinė metamorfozė, kurioje negyva masė veržiasi į tobulėjimą, siekia pastovumą. Visa tai apgaubta paslaptingomis simboliais, kurių vidury stovi didysis žmogiškojo (ir dieviškojo) kūrybingumo pradai — moteris.

Rimanto Dichavičiaus paroda vyks Čiurlionio galerijoje iki gegužės 15 dienos. Atidaryta šeštadieniais ir sekmadieniais nuo 10 iki 2 val.p.p. ir pagal susitarimą. Dailininką galima pasiekti telefonu (312) 436 8087.

Rimantas Dichavičius

Kosminis motyvas I

Iš parodos „Amžinoji versmė“, vykstančios Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje, iki gegužės 15 dienos.

Kazio Bradūno poezijos spektaklis Lietuvoje

Panevėžio poezijos teatras šiais metais sukūrė Kazio Bradūno poezijos spektaklį, pavadintą „Prie vieno stalo“, kuris vasario ir kovo mėnesį buvo rodomas Panevėžyje, Anykščiuose, Kaune. Apie šį spektaklį Vida Bielskytė Tiesos 1994 m. balandžio 7 d. numeryje taip rašė:

„Duonos prisikėlimui
susėda prie stalo šeimyna
nesuskačiuojama
per šimtus metų...“

Šios ir kitos išėjusių poeto, Nacionalinės premijos laureato K. Bradūno poezijos eilutės jau daug metų panevėžiečio J. Braidoko skaitomos konkursuose, žmonių susijimuose, prie žygeivių laužų ar sukilėlių, knygnešių kapelių. Ši kartą K. Bradūno poezija Panevėžio poezijos teatre tapo spektakliu, o J. Braidokas — šių poetizuotų prisiminimų perteikėju. Anot režisierės E.

Klimienės, Tėvynės istorija — ne tik dulkini foliantai, bet ir kiekvieno žmogaus, einančio šiandien gatve arba jau išėjusio toli, į Anapilį, gyvenimo dalis. Gal todėl poezijos spektaklio kūrėjai ir kviečia paklausti poeto ir žmogaus, praradusio Tėvynę.

Dar niekad šio teatro scenoje neregėtas ispūdis: didinga lino laiko ir istorijos klosčių scenografija žiūrovą apstulbina ir nuteikia susikaupimo lūkesčiu. „Palauk, valdove, neskubėk — pirmiau tauka su savi ir su sava...“ — ataidi K. Bradūno „Pokalbis su karaliumi“.

Visą spektaklį scenoje dviese — du žmonės, gimę aktoriams, bet jais netapę bent jau iš profesijos: Juozas Braidokas — inžinierius konstruktorius, tik laisvą valandą skiriantis pamėgtai poezijai, ir Vitalija Vasiliauskaitė — kūrybinga mokytoja lituanistė,

Kazio Bradūno poezijos spektaklis „Prie vieno stalo“ Panevėžio poezijos teatro scenoje: Vitalija Vasiliauskaitė ir Juozas Braidokas.

Antano Gylis nuotrauka

etnografe, dainininkė ir skaitovė. Spektaklio režisierė — Edita Klimienė, o daili programėlė — jos sūnaus Edvino.

Poetizuotas pasakojimas apie Tėvynę ir jos žmonių išgyvenimus itin pritiko vasario ir kovo dienų iškilioms dienoms Pane-

vėžyje, Anykščiuose, Kaune. Teatro režisierė ir meno vadovė E. Klimienė ketina tris naujaušius kūrybinius darbus — G. Išmanto, Lacrimos „Magnificat“ ir K. Bradūno „Prie vieno stalo“ poezijos spektaklius atvežti ir į Vilnių.

Lituanistikos darbuotojų konferencija Čikagoje

BRONIUS JUODELIS

Lituanistikos tyrimų ir studijų centras Čikagoje, vadovaujamas valdybos pirmininko prof. dr. Jono Račkausko, bendradarbiaujant su Lietuvos mokslo ir tyrimų institucijomis, jų mokslininkais, leidyklomis, atlieka daug svarbių darbų Lietuvai, iš-eivijai ir supažindina pasaulį su Lietuva, kuri 50 metų buvo pakandinta sovietinio melo tvane, atskirta nuo Vakarų geležine uždanga. Šis centras su M. Mažvydo Nacionaline biblioteka ir Lietuvos mokslo ir enciklopedijų leidykla Vilniuje bendromis jėgomis išleido kelis leidinius ir daug jų dar ruošia leidimui, visa tai finansuojant Lietuvos valdžiai, Lietuvos fondui JAV, Lituanistikos TS centrui ir leidinių prenumeratoriams.

Iš Lietuvos į Čikagą atvykus Lietuvos mokslo ir enciklopedijų leidyklos redaktoriui dr. Antanui Balašaičiui, mokslinei bendradarbei Jonei Lianzbergienei, M. Mažvydo bibliotekos bibliografijos skyriaus vedėjai Silvijai Vėlavicienei, tuo metu Čikagoje viešint Lietuvos ambasadoriui JAV dr. Alfonsui Eidintui, Jaunimo centre 1994 m. balandžio 18 d. buvo sukvietas leidinius ruošiančių bei finansuojančių asmenų pasitarimas-konferencija. Jame su svečiais iš Lietuvos dalyvavo Lietuvos generalinis konsulas Čikagoje Vaclovas Kleiza, LF tarybos pirmininkė Marija Remienė, LF valdybos pirmininkas Stasys Baras, LF pirmūnas dr. Antanas Razma, Česlovas Grincevičius, prof. dr. Tomas Remeikis, istorikas Jonas Dainauskas, dr. Robertas Vitas, Bronius Juodelis ir Arūnas Zailskas.

Dvitolmė Lietuvos istorija, 1,000 puslapių, apimanti Lietuvos istoriją iki 1993 metų, redaktorių dr. Jūratės Kiaupienės ir dr. Alfonso Eidinto jau paruošta lietuvių kalba ir 50,000 egzempliorių tiražu, valstybės lėšomis bus išleista Lietuvoje mokykloms bei visuomenei.

Knyga dabar Vilniuje iš lietuvių kalbos verčiama į anglų kalbą ir dar kartą peržiūreta ir patikrinta Čikagoje, bus čia leidžiama tokiu pat tiražu Lietuvių fondo ir LTSC lėšomis, platinimą atliekant Lituanistikos tyrimų ir studijų centrui. Lietuvos istorijos paruošimą jau parėmė LF su 5,000 dolerių Čikagoje, 6,000 dolerių iš milijoninio fondo

Vilniuje ir LTSC pridedo dar 8,500 dolerių iš savo kuklaus iždo. Knygos paruošimui anglų kalba dar reikės apie 10,000 dolerių, kuriuos tikimasi gauti iš Lietuvos fondo. Išleidimo išlaidas turės padengti pajamos pardavus knygas. Knyga parašyta vengiant šališkumo, laikantis akademinio principo, naudojant tendencingų šaltinių. Ji bus labiau politinio atspalvio, plačiai neličiant socialinę, kultūrinę, ekonominę dalį. Turinio tikrinimas bus labai kruopštus, atliekamas išėjusių istorikų komisijos, ypač anglų kalba. Jie tikrina ir tekstą lietuvių kalba.

Martyno Mažvydo nacionalinės bibliotekos bibliografijos skyriaus vedėja Silvija Vėlavienė, kuri 1992 m. JAV rinko medžiagą apie lietuvių išėjusių leidinius, pranešė, kad jau išleista Vilniuje knyga „Lietuvos išėjusių leidiniai 1945-1993 metais“. Ji vėl atvyko pusei rinkti papildomos medžiagos naujam platesniam bibliografiniam leidiniui Vilniuje apie išėjimą, apie kurią Lietuvoje dar mažai žinoma. Ji pabrėžė, kad LTS centro į Vilnių pasiūti septyni knygų talpintuvai atliko milžinišką darbą. Dar vienas spaudos talpintuvas iš LTSC reikalinga siųsti ši rudenį.

Apie Lietuvos mokslo ir enciklopedijų leidyklą Vilniuje užmoji kartu su Lituanistikos tyrimų ir studijų centru Čikagoje išleisti Vakaruose nuo 1940

m. gyvenusių bei gyvenančių lietuvių vardyną, pranešimą padarė viena iš leidyklos mokslinių bendradarbių Jone Lianzbergienė. Ji su Jūrate Tamulaitiene nuo 1993 m. vasaros LTS centre dirbo iki dabar, rinkdamos žinias pirmam enciklopedijos tomui „Amerikos lietuviai“. Apgailestavo, kad darbą sunkino tautiečių nerangumas ar nenoras suteikti apie save žinias anketose ir jas grąžinti Lituanistikos tyrimų ir studijų centrui. Darbas dar nebaigtas. Dar vis laukiama grąžinant išsiųstų anketų, atsiliepiant tų, kurie negavo. Ši darbą tęs toliau dabar į LTSC atvykęs enciklopedijų redaktorių dr. Antanas Balašaitis, kuris iš visų JAV lietuvių laukia daugiau dėmesio šiam uždaviniui.

Konferencijos dalyviams po posėdžio persikėlus į vaišių salę Čiurlionio galerijoje, užkandžiant pokalbiai vyko toliau. Čia dalyvavęs Lietuvos ambasadorius JAV dr. Alfonsas Eidintas, pats būdamas Lietuvos istorijos leidinių šulas, iškelė naują, labai didelį projektą — Lietuvos kultūros instituto įkūrimą Amerikoje, pagal vokiečių Goethės instituto modelį.

Jo manymu, Čikagoje tam būtų tinkamiausia vieta. Lietuvos valstybei neturint lėšų šio instituto tinkamoms patalpoms statyti, galėtų būti tam

panaudotas Čikagos Jaunimo centras, jau greta veikiančio ir daug patalpų užimančio Lituanistikos tyrimų ir studijų centras. Jis kvietė tą projektą rimtai svarstyti ir pažadėjo jam rasti pritarimo ir lėšų Lietuvos valdžios institucijose. A. Eidintas dėkojo už moralinę bei materialinę paramą jam iskuriant Washington'e malonų priėmimą Čikagoje ir Lemonte, pasidžiaugė LF milijono ir mūsų tautiečių milijoninių siuntinių parama Lietuvai, ypač jos žmonėms, patekusiems į vargą. Džiaugėsi ir mūsų dėmesiu Lietuvos valstybingumo bei ekonomijos sustiprinimui.

Pokalbiuose išskilo ir „Lietuvos kovų ir kančių istorijos“ pirmo tomo problemos, visiems teigiant, kad ji netinkamai paruošta. Daug vertingų minčių išsakė Lietuvių fondo atstovai, dr. Tomas Remeikis, Jonas Dainauskas ir kiti. Padėką už konferenciją ir vaišes priklauso dr. Jonui Račkauskui bei vaišių rengėjai Skirmantei Jakštaitei.

Nors ir neturėdamas reikiamų lėšų, Lituanistikos tyrimų ir studijų centras pasiryžęs išleisti anglų kalba prof. dr. Marijos Gimbutienės „Lietuvos proistorę“ ir „Lietuvos mitologiją“. Anglų kalba bus leidžiama H. Gaidžio „Lietuvos kariuomenė II pasaulinio karo laikotarpiu“. Darbų vykdyme aktyviai reikiąsi centro vicepirmininkas Robertas Vitas, Arūnas Zailskas ir būrys savanorių talkininkų. Laukia ir kiti nauji darbai.

Lituanistikos darbuotojų konferencijos dalyviai. Stovi (iš kairės): dr. Jonas Račkauskas, dr. Antanas Razma, dr. Antanas Balašaitis, Česlovas Grincevičius, Arūnas Zailskas, Stasys Baras, Bronius Juodelis, dr. Tomas Remeikis.

Sėdi (iš kairės): Jonas Dainauskas, Jone Lianzbergienė, Marija Remienė, Lietuvos ambasadorius JAV dr. Alfonsas Eidintas, Silvija Vėlavienė, Lietuvos konsulas Čika-